

tükörrel / erdőt és vadnyulat, / és lefényképezhetem benne saját magamat. / Nem tűnök el hirtelen.” *Ostrom*) egészen Petri Györgyig („A farkasok árnya napsütötte sáv” *Berendezési tárgyak a Tükrök állataiból*) teremtenek lehetőséget az asszociációra Fenyvesi versei.

A már idézett gyermekkori térképrajzolás sem csak a legújabb kötetben szerepel, már az *Ostrom* egyik versében is ezt olvashatjuk: „A térképek, amiket kislánycént rajzoltam / nem vezettek sehova.” (*A szemlélődő élet*). Míg itt a térkép kizárólag az én megtalálásának hiábavaló segédlete, addig *A látványban* a szöveg is térképpé válik: „Ha azt mondom, talán a vers sem egyéb, mint egy képzeletbeli földrajz illusztrációja, inkább óhajtok, mint elmélkedem. Azért írok, hogy nem létező kincsként valósuljak meg.” (29.) Persze ahhoz nem adhatnak útmutatást a művek, hogy milyen sorrendben olvassuk egybe a kétfajta szöveget. Olvashatjuk a verstörédékeket és a kommentárokat külön-külön, vagy felváltva, a könyv elejétől a vége felé haladva, de az olvasó előbb-utóbb úgyis ide-oda fog ugrálni a szövegben, mivel a tematikus előre-hátra utalások – Esterházy *Termelési regényéhez* hasonlóan – ezt írják elő. (*Scolar*)

KONKOLY DÁNIEL

Sem itt, sem most: beváltatlan remények

NYERGES GÁBOR ÁDÁM: *BERENDEZKEDÉS*

Habár a *Berendezkedés* beszédmódját tekintve néhol érezhetően erős szálakkal kötődik még az öt megelőző *Az elfelejtett ünnephez* (2015), kétségtelen, hogy Nyerges Gábor Ádám költészete egészen új irányt vett legújabb kötetében. Egyszerű volna *Az elfelejtett ünnep* alanyiségától a tágabbra nyitott perspektívákig való elmozdulással leírni ezt a fordulatot, a *Berendezkedés* azonban éppen a kötetben újként kialakult beszéd- és nézőpontok, valamint az előző könyvhöz képest is árnyaltabb szubjektumszerkezetek összetettségével éri el, hogy e művek közötti poétikai különbségek tényleges fordulatként regisztrálhatóak.

A tágabbra nyitott perspektívák a költői nyelv egészen szembetűnő változását eredményezték. A megszólalói pozíciók, a beszéd szituációi jóval változatosabbak és rugalmasabbak, mint ahogy *Az elfelejtett ünnepben* megfigyelhető. Ez a fajta rögzíttelenség, mondhatni (hol jobban, hol kevésbé kontrollált) instabilitás együtt jár(hatott) az eddig használt költői nyelv működésének felülvizsgálatával. A *Berendezkedés* azon szakaszaiban, darabjaiban, amelyekben leginkább szembetűnőek az eddigi kötetekhez képest történő változások, a versnyelv hosszú, számos közbeékeléssel felépített mondatokból épül fel. Ebben a lírában az összetett vers- és mondatstruktúra nem kelti a költői nyelv szabad és végeláthatatlan, kontroll nélküli áradását, nem neoavantgárd eszköz. Nyerges versbeszéde javarészt erősen kontrollált, tudatosan kézben tartott mechanikai képződmény, melyet a lehető leg-

pontosabb kifejezés iránti igény tart fenn és működtet, de ami a leglényegesebb, hogy ezen szándék sikerültségének és sikerületlenségének tényét egyaránt magába építi. („Na most kell majd – / nem. Máris rossz, kezdjük előlről, hogy: / most lehet és / még lehet dönteni, hogy te majd miben / fogsz elbukni.” *Leginkább*) Ennek eredményeképpen olyan megszólalói helyzetek és struktúrák jönnek létre a kötet számos darabjában, melyekben érezhetően nem az elmondani kívánt tartalom közvetítése az elsődleges cél, hanem hogy az miképp, honnan és hogyan lesz elmondva. Ez a kötet kétélű tulajdonsága, hiszen számos pozitívumai közül egy negatívumát is ez hordozza. A közvetítő közeg, a versnyelv működési mechanizmus, melyet a pontos kifejezés szándéka hajt, gyakorta elébe tolokodik az elmondottnak, ezzel egyidejűleg viszont a megszólaló pozíciója, viszonyrendszerei nem egészen egyértelműek. Egyet tudok érteni Visy Beatrixszal, aki az *Élet és Irodalomban* (LXII/51–52., 2018. december 19.) a *Berendezkedés* nyelvét, vershelyezteit komplexitásuknál, váltásaiknál fogva az olvasó számára olykor túlságosan is megterhelőnek gondolja. Számomra a versnyelv helyenként túlhajtott, visszatérően túlpontosító az olyan hosszúra nyúlt szövegekben, mint például a *Túloldal*, *A síkból kiemelkedne, feltöltődne* vagy a *Tudom én, hogy*. A kötet egészét nézve azonban, eltekintve az előbb jelzett – *a kevesebb néha több* elve alapján – túlírt szövegdaraboktól, a *Berendezkedés* véleményem szerint a költői nyelv önreflexivitásával, valamint a helyes és pontos kifejezés iránti szándék megjelenésével nem csak hogy nagy mértékben különbözik *Az elfelejtett ünneptől*, hanem teljesítményében meg is haladja azt.

A költői nyelv tudatossága a szerelmi metaforika használatában is jelentkezik. A vallomásosság határát súroló monológok megidézik a szerelmi költészet konvencionális metaforáit, teszik mindezt egyszerre úgy, hogy felhívják e trópusok közhelyként való kiüresedésére a figyelmet (önreflexív versbeszéd), és töltik fel új jelentésekkel azokat. (Többek között ezért is érzem távol a *Berendezkedést* a naiv vallomásosságtól és az alanyi költészettől.) A kötet egyértelmű erénye, hogy adott helyein képest ezt végrehajtani: a konvencionális trópusok iránti szkepszis erős és kitartó, miközben sikerül újabb jelentéseket beléjük kódolni és azokat új kontextusba helyezni. Mindez legszembetűnőbben a *Lebegésben* valósul meg – a szerelmi költészet bevett bolygómetaforája a maga kozmikus távlataival, mely magával vonja a hasonlóan konvencionális és közhelyes csillag/űr metaforikát. A *Lebegés* beszélője (legyen az bárki is) voltaképp *A szerelmi költészet nehézségeiről* alapdiagrammájával találja magát szembe, miszerint hogyan is lehetséges konvencionális szerelmes nagyverset írni a már semmit sem jelentő, készen kapott trópuskészlet használatba vételével, vagy éppen anélkül: „Ahogy ők – vagy sehogy.” A *Lebegés* a szerelemben eső felek, vagy inkább a közös utat, mindinkább *pályát* választó, azaz a *tömegvonzás* törvényeinek engedelmesskedő társak tudományos ódája, melynek szerzője korántsem naiv, így érzékeli és érzékelteti az efféle kapcsolat kozmikus távlatainak giccslehetőségét, megbízhatatlanságát, tudományos álhitelességét, miközben természetesen a trópuszt mellőzni képtelen: hiszen szerelmes verset ír. A már említett mondatstrukturális jellemzőkhöz híven hosszabban idézem a *Lebegés* azon – ars poetica-szerű – szakaszát, amelyben megtörténik a trópus „leleplezése”:

*Mindazonáltal, ilyen
bírsztelések terjedésekor persze minduntalan felmerül
a szkeptikusok részéről az a sajnálatos lehetőség is,
mely szerint mindez pusztán valaki álma, romantikus
képzelgéseinek áltudományos metaforikába öltöztetése,
s a »szerelembe eső bolygók« elmélete amúgy is rossz,
parttalan, habos közhelyek szülte giccs volna.*

A *Túloldal*on szintén ugyanezt hajtja végre, annyi különbséggel, hogy a giccshasználattal ebben a versben bevallottan az *esetlenség* származéka. Az esetlenség jelen esetben természetesen nem esztétikai hiba, hanem program és önszemlélet („*Bizonyos tekintetben átértünk a túloldalra, / mondom eleve kurzívan, mert már az első / kimondáskor magamtól idézek*”), amely szimpatikus módon az önparódiáig fajul („én is úgy lépdelen egy ideje, ahogy gyerekkoromban, idióta, karikatúrisztikus rajzfilmléptekkel”). A túloldal lenne az a metafizikai tér(idő), amely mintha ellenpontozni tudná a személyiség öniróniával kezelt esetlenségét: az „egyre rokonszenvesebb, örök ittlét”. Érdekes viszonyrendszer épül így ki azonban a versben a beszélő ironikus önszemléletén, az *örök ittlét* giccsén keresztül, hiszen a *túloldal* önmagában ugyanúgy a közhelyes szimbolika („A túloldal meg / nemcsak horizontális hivatkozás, hanem közhelyes / szimbolikának is megfelelő alap”) eszköze, mint – szerintem – az *örök ittlét*: ám egyiket nem éri direkt irónia és önreflexió. Hogy ez hiba volna? Úgy gondolom, az *örök ittlét* helyi érteken kezelve giccs, meghaladandó szópáros, amely kontextusa ismeretében mégis átértékelhető: a *túloldal* vagy a bolygómetafora ironikus megközelítéséből erre a szószerkezetre is következtethetünk, létrehozva egyfajta kiegészítő ellentétet komolyság és önirónia között.

Komolyság, valamint a gyakorta komikumig/paródiáig fokozott (ön)irónia (vagy esetlenség) kettőse a *Berendezkedés* egészét áthatja, de nem csak a trópusok tekintetében. Az önszemléletben ugyanúgy jelentkeznek: a versek – sokszor valamilyen szerepből, szerephelyzetben megszólaló – beszélői habár az élet komolyabb témái (gyerekvállalás lehetősége, az „elsavanyodó baráti kapcsolatok”, az időződés, és mindaz, ami vele jár: egyszóval az idő múlása) iránt fogékonyak, az az érzésünk támadhat, hogy *nem veszik magukat igazán vagy túl komolyan*: „majdnem felírt mottó: »don't get sentimental« (Abban a házban); „*aztán valami majd csak lesz*” (*Fölfénylik, mintha beleköpött*). Nevezhetjük ezt élet- és megküzdési stratégiának, vagy egyszerűen lírai programnak, amely beváltja a hozzá fűzött reményeket: a komolyságot kellőképpen ellensúlyozzák az önlefokozó műveletek, az *örök ittlét*et a humor.

A *Berendezkedés* témáinak szükségük is van a humorra. Habár fentebb az idő múlása által tapasztalt alapélményekről ejtettem szót, Nyerges kötetében az idő döntően nem múlik, jótékony hatásokkal legalábbis biztos, hogy nem. *Az örök ittlét* kapcsán már szóba került, ám a *Berendezkedés*ben az idő előfordulása oly szembeűnően gyakori, hogy jobb, ha – a teljesség igényéről most le is mondván – ideidézünk szöveghelyeit: „kuporgatott türelmi idők”, „jelenednél gyorsabban telő maradék jövő” (*Semmi sem változott*), „hol feneklett meg a jövő idő” (*Egy együttérző hangszúly eltöklét szándékával*), „az épp most szertefoszló idő helyén maradó

vákuumban” (*A meg nem érkezők*), „az a tavaly még biztosan megtörténni tudott jövő” (*A meg nem érkezők*) és „tavalyi jövő” (*A meg nem érkezők*). Ezekből az idő-szerkezetekből kiolvasható, hogy a majd elkövetkező – tartalmas jövő – idő a *Berendezkedés* időszemléletében nem elérhető, a múltó idő csak a jövő idő eljöveteletét (*megfeneklett jövő idő*) tartja vissza: voltaképp sem a múlt, sem a jelen, s kiváltképp a jövő sem uralható egészében. A lassan elveszített, a be nem igazolódó vagy igazolódott remények („szétrohadt életeink” – *Berendezkedés*) rajzolják ki a kötet vákuumhelyzeteinek/élményeinek közérzetiségét, melyet nagy ritkán rokonszenvesebb fényben mutat fel egy-két „kegyetlen türelmű talán” (*A meg nem érkezők*).

Ebből a szempontból az *örök ittlét* újfent átértékelődik, hiszen esetleges metafizikai biztonságát a közérzet vákuumtapasztalata deformálja. A *Berendezkedés* alapélményei mégiscsak az idő múlásában nyernek értelmet, igaz, nem felszabadító értelmet: rosszkedv és unalom (*Tárgytalan*), elmaradó barátok és ritkuló jóakarók, köztes állapotok (*Semmi sem változott*), melyek megoldást, felszabadulást nem hordoznak magukban. Persze a *Berendezkedés* ilyen vonatkozású alapélményei közérzetiek is egyben, és nem túlzás talán generációs alapélményekként sem számot vetni velük: az életstratégiák és lehetőségek közül a *berendezkedés* az, ami egyedülként elérhetőnek tűnik. (*PRAE.HU–Palimpszeszt*)

MIZSUR DÁNIEL

Láthatatlan létezés

GÉCZI JÁNOS: *SZIGET, ESTE HÉT ÉS HÉT TÍZ KÖZÖTT*

„Ha egy fa kidől az erdőben, vajon ad-e hangot, ha senki nincs ott, aki hallja?” – Géczy János legújabb kötete mintha e metafizikai talány köré épülne fel, a láthatatlan létezés nyomait kutatva, megkérdőjelezve mind a megfigyelő, mind a megfigyelt rögzítettnek gondolt valóságosságát. A *Sziget* olyan világot jelöl, amelynek megragadhatóságát a jelen idő illékonyága teszi lehetetlenné. A *tér* és az *idő* szoros, egymástól elválaszthatatlan tapasztalhatóságát hangsúlyozza már a kötet fő- és alcíme is: *Sziget, este hét és hét tíz között*. A Tiszatáj gondozásában megjelent mű rendkívül összetett, ám sűrű szövése is épp azt szolgálja, hogy az olvasó hosszan elidőzhessen a benne megjelenített világban.

A szerző életművében visszatérő megszólalói pozíció a passzív megfigyelőé, többek között ennek révén is szervesen kapcsolódik Géczy előző műveihez a most megjelent könyv. Ám véleményem szerint az utóbbi esetében annál sokkal markánsabb, erősebb és komplex önálló világot működtető szövegről van szó, mint hogy mindenáron az életmű korábbi darabjai felől kelljen és/vagy lehessen csak megközelíteni. A fülszöveg az egy 1993-ban átélt háromhetes (huszonegy napos) adriai út élményeit és tapasztalatait közvetítő, 1994-ben a Jelenkornál megjelent *21 rovinj* című kötetel rokonítja a *Szigetet*, amely ezen összevetés értelmében „már a szigetek egyikén otthont talált költő számvetése a mediterráneumban”. Noha a 2015 és 2017 között született költeményeket összefogó mostani versciklus –